

O kastavskom govoru u 15. stoljeću (prilog istraživanju razvoja kastavskoga govora)

Zubčić, Sanja; Miškulin, Ivan

Source / Izvornik: **Hrvatski dijalektološki zbornik, 2022, 217 - 234**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.21857/94kl4cl7em>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:106716>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-06**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SANJA ZUBČIĆ

IVAN MIŠKULIN, doktorand

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Odsjek za kroatistiku

Sveučilišna avenija 4, HR-51000 Rijeka

sanja.zubcic@uniri.hr

ivan.miskulin16@gmail.com

O KASTAVSKOM GOVORU U 15. STOLJEĆU (PRILOG ISTRAŽIVANJU RAZVOJA KASTAVSKOGA GOVORA)

Zakon grada Kastva (Kastavski statut) ulazi u skupinu pravnih tekstova, a oni su u hrvatskom srednjovjekovlju i ranom novovjekovlju pisani narodnim jezikom, bez (znatnijega) naslojavanja elemenata hrvatskoga crkvenoslavenskoga jezika (Damjanović 2008; Kuzmić 2009, 2011). Uz nužan metodološki oprez jer je riječ o pisanom tekstu koji se po određenim značajkama razlikuje od govornoga diskursa, pravni su tekstovi ipak relevantan izvor podataka za povijesnu dijalektologiju (Ivić 1955/1956; Frellesvig 1996; Lukežić 2005) pa će se u ovom radu značajke srednjovjekovnoga kastavskoga kronolekta ekscerpirati iz Margetičeva prijepisa *Zakona grada Kastva od Leta 1400*, te će se usporediti sa suvremenim kronolektom, prema podacima iz stručne literature i vlastitih terenskih istraživanja. Analiza odabranih jezičnih varijabli pokazat će razlike i sličnosti među dvama kronolektima i utvrdit će se njihova stabilnost iz čega će se moći iščitati pravci jezičnoga razvoja kastavskoga govora te pridonijeti utvrđivanju kronologije jezičnih mijena.

1. Uvod

Zakoni, statuti¹ i pravilnici mjesnih komuna i gradova, kao povijesni izvori

¹ Terminološka nejasnoća glede korištenja termina *zakon* i *statut*, sustavno se pojavljuje u radovima povijesno-statutarne provenijencije, osobito u pretiscima povijesnih dokumenata toga tipa pa tako i teksta koji nas u ovom radu zanima. U Sabljarovu prijepisu koji se čuva u Arhivu HAZU pod signaturom II b 137, naslovni je list bio naknadno korigiran (prema Munić 1986: 73). Izvorni je tekst glasio *Statut grada Kastva od leta god. 1400 s dodatci od godinah 1546 do 1652*, pa je naknadno iznad precrtane riječi *Statut* dodana riječ *Zakonik* kojoj je opet naknadno precrtan

pružaju izvanredan uvid u samo ustrojstvo sredina na čijem su se teritoriju primjenjivali. Uzimajući u obzir pravnu samosvijest sredina koje su imale svoje zakone i statute, neminovno zaključujemo o njihovoj razvijenosti i samobitnosti. U Kastvu, središtu kastavske (srednjovjekovne) komune i čitave Kastavštine, odnosi su bili regulirani *Zakonom Grada Kastva od Leta 1400*. Godine 1843., po nalogu tadašnjega vlasnika Kastavske gospoštije viteza Thierryja, spaljen je njezin arhiv, a u njemu vjerojatno i izvornik *Zakon Grada Kastva* (dalje ZGK). To je dokument u kojemu su popisane uzance običajnoga prava kroz 81 kapitul. Jezgru mu čine kapituli od 1. do 57. koji su svi zapisani 1400. godine, kada je dokument i sastavljen,² a prema D. Muniću (2000: VI) prvih 25 od tih 57 čine samu jezgru što je razvidno po različitoj strukturi koja je u prvih 25 određena »kratkoćom, sažetoću, jednostavnoću i jezgrovitoću«. Kapituli koji dolaze nakon 57. više nisu dijelom običajnoga prava već su to odluke aktualnih kastavskih vijeća, a one su datirane, prva od njih u 1546. godinu, a posljednja, 81. (po prijepisima Račkoga i Sabljara) 2. travnja 1652. godine.

sufiks *-ik*. Precrtana je i riječ *letta* i zamijenjena riječju *godine*. Na sljedećem listu stoji *Statut Kastva grada Letta 1400*, a u retku ispod *Zakonik grada Kastva po Roistvu Isukrstovu Let gospodnjih 1490* (naslovi preuzeti iz Munić 1986: 73), a taj je zapis sigurno F. Račkoga koji je isticao 1490., a ne 1400. godinu kao godinu prijepisa. Međutim, taj je zapis Rački morao ostaviti nakon 1881. jer Vladimirski-Budanov (1881: 124) navodi dva naslova *Zakonik grada Kastva od godine 1400 s dodatci od godinah 1546 do 1652* i *Zakoni grada Kastva po Roistvu Jssukrstovu let gospodnih 1400*. L. Margetić (1994: 284) ističe da Sabljara rabi množinski oblik *Zakoni*, a ne *Zakonik*. Margetićev prijepis iz Hrvatskoga državnoga arhiva ima dva naslova. Na stranici verso naslovnoga lista na kojoj na talijanskom jeziku piše *Statuto di Castua Ilirico del 1400* stoji naslov *Statut kastavskij letta 1400.*, što je malo pokraćen prijevod talijanskoga naslova, a na stranici na kojoj počinje tekst stoji naslov *Zakon Grada Kastva po rojstvu Isusovem Leta 1400*. Budući da i u Sabljarovu i u Margetićevu prijepisu stoje oba termina, *zakon* i *statuti*, ali termin *zakon* dolazi neposredno nad tekstem, L. Margetić (1994: 285) smatra da naslov *statut* »ne ulazi uopće u zakonodavni tekst kojega bi trebalo objavljivati već ga treba smatrati samo 'opremom'«. U prilog terminu *zakon*, prema L. Margetiću (1994: 285) ide i to što se istovrjednica tom terminu rabi u najstarijem sačuvanom prijevodu na njemački jezik iz 1569., to što je narod stoljećima koristio termin *Kastavski zakon* i, na koncu, to što se tako nazivaju i drugi istovrsni pravni dokumenti poput *Vinodolskoga zakona*, *Zakona trsatskoga*, *Zakona kaštela/grada Mošćenica*. Prihvaćajući Margetićeve teze i mi se ovdje priklanjamo terminu *zakon*. U suvremenoj se literaturi najčešće koristi naziv *Kastavski statut*. Riječ je dakle o istom dokumentu.

² O godini sastavljanja dokumenta isprva nije bilo konsenzusa, iako na naslovnoj stranici stoji tekst *Zakon grada Castua od letta 1400.*, F. Rački je smatrao je da je G. Tomičić, autor najstarijega prijepisa, krivo pročitao broj 9 kao 0. Iako prihvaća 1490. godinu kao godinu sastavljanja, F. Rački smatra da su sami zakoni mnogo stariji (Munić 1986: 75, 76). Godinu 1490. prihvaćaju i V. Rubeša i A. Šepić (1953: 11). Danas je ta rasprava završena i godina 1400. smatra se godinom nastanka teksta.

Prvi je prijepis ZGK-a na hrvatskom jeziku³ objavio M. Laginja (1873/74) na temelju prijepisa G. Tomičića.⁴ Slijede M. F. Vladimirski-Budanov (1881. i 1882.), čiji prijepis nije cjelovit,⁵ i F. Rački koji je 1890. godine izdao njegovu najcjelovitiju objavu posluživši se predloškom iz Arhiva HAZU u Zagrebu, a to je zapravo prijepis M. Sabljara načinjen 1845. godine prema već učinjenom prijepisu G. Tomičića. M. Sabljara u svome prijepisu nije mijenjao izvornu Tomičićevu grafiju, dok je F. Rački primijenio onodobnu suvremenu grafiju. Prijepis F. Račkog, uz manje su izmjene objavili V. Rubeša 1907. i M. N. Jasinski 1923. godine u šapirografskom izdanju, za potrebe svojih studenata. Četvrti je prijepis 1994. godine objavio Luj Margetić, na temelju prijepisa koji se čuva u Hrvatskom državnom arhivu, u fondu Isusovačkoga kolegija.⁶ Prvi mogući zapis o tom prijepisu u Arhivu ostavio je D. Klen u katalogu izložbe *Statuti, urbari, notari* (1968: 41, 42), spominjući da se hrvatski prijepis čuva uz njemački prijevod teksta i datirajući tekst prijepisa na kraj 17. ili početak 18. stoljeća. D. Munić u svom radu iz 1982. godine navodi da su u fondu *Isusovački samostani – Rijeka* »među pohranjenim arhivalijama između ostalog sačuvani: statuti i statutarne odredbe (Kastav, Podbreg)« (1982: 440), što nije posve pouzdan podatak jer su u Fondu pohranjeni i prijevodi na talijanskom i njemačkom jeziku. Međutim, u prvom izdanju knjige *Kastav u srednjem vijeku* iz 1986. isti autor izriječno navodi da je u spomenutom Fondu našao »prijepise Kastavskog statuta na hrvatskom, talijanskom i njemačkom jeziku« (1986: 85). Godine 1994. L. Margetić objavio je taj prijepis prihvaćajući dataciju D. Klena, iako ni jedan ni drugi ne tumače

³ Uz četiri prijepisa na hrvatskom jeziku, sačuvani su i prijevodi na talijanskom i njemačkom jeziku, koji nam ovdje nisu važni.

⁴ Glede toga izdanja D. Munić (1986: 72, 73) napominje da se M. Laginja (kako je potonji i sam napisao) nije upustio u pravnu analizu teksta već je sumirao prikaz odredbi i tumačio pojedine talijanske i njemačke izraze u tekstu. M. Laginja pretpostavlja da je tekst nastao oko 1400. godine i da je bio pisan glagoljicom.

Giambattista Tomičić bio je 1759. godine kancelar kastavske kapetanije, a on je, prema svom zapisu, prepisao ZGK »iz starih knjih Zakona, ke se nahajaju u armariće va zide u lože komunskoj (...)« (prema Vladimirski-Budanov 1881: 124) (zapis se u trima prijepisima (Laginja 121; Munić 1986: 72, 73) djelomično razlikuje u uporabi prijedloga *va, u i na*), i to uz odobrenje Simeona Vraniczanya, tadašnjega gospodara Kastva. Iz ovoga je kratkoga Tomičićeva zapisa jasno da je on bio čakavac, ekavac.

⁵ L. Margetić (1994: 283) ističe da izdanja M. Laginje i M. F. Vladimirkoga-Budanova »imaju samo historijsku vrijednost«.

⁶ U stručnoj se literaturi spominje više signatura. D. Munić (1986: 85) navodi oznaku VO-4, ISR, svež. LVII (20), a L. Margetić (1994: 284) ističe da se hrvatski prijepis nalazi u istom fasciklu u kojem je njemački prijevod, signature Isusovački kolegij, 52, fasc. 20, a u njegovoj knjizi *Srednjovjekovni zakoni i opći akti na Kvarneru. Veprinac, Kastav, Trsat* iz 2007. godine donesen je faksimil toga prijepisa na čijoj naslovnici stoji »Isusovci Rijeka, dodatak, LVII. Fasc. 20«, kao i u Munića. U radu o njemačkom prijevodu ZGK-a L. Margetić (1994: 21; 2007: 85) spominje 53. kutiju. Ispravna je signatura ovoga dokumenta: HR-HDA-663. Isusovački samostan Rijeka, kut. 57, fasc. 20 (fol. 52–73).

na temelju čega su donijeli takav zaključak.⁷ Možda je on donesen na temelju toga što je njemački prijevod, uz koji se čuva, datiran u 18. stoljeće. Kako bilo, hrvatski prijepis koji se čuva u Hrvatskom državnom arhivu, prema trenutnim spoznajama, šezdesetak je godina stariji od Tomičićeva prijepisa iz 1759. godine. U ovom ćemo se radu služiti upravo tim prijepisom zbog triju razloga: 1. prema mišljenju L. Margetića, riječ je o najstarijem prijepisu na hrvatski jezik pa će se možda pokazati određene arhaičnije jezične značajke; 2. sve su dosadašnje analize jezika ZGK-a provedene na prijepisu Račkoga pa će ova analiza provedena na drugom prijepisu možda donijeti određene novine; 3. L. Margetić je manje zadirao u tekst s kojega je prepisivao dok je Rački primjerice tekst prepisao onodobnom suvremenom grafijom, što može otežavati analizu. Uz ekscerpirane će primjere biti navedena oznaka kapitula u kojem su potvrđeni.

2. O jeziku *Zakona grada Kastva*

Prvi podatak o jeziku ZGK-a dao je ruski znanstvenik M. F. Vladimírski-Budanov u raspravi *Неизданные законы юго-западных славян. Законник города Каствы и закон общины Вепринской* objavljenoj 1881. godine ističući da su i ZGK i *Veprinački zakon* pisani »мѣстный древне-хорватскій« (1881: 94), doslovno prevedeno *mjesnim starohrvatskim*. Isti će jezik nazvati i *отечественный*. Pokušamo li to određenje protumačiti, riječ je o dijalektnom, materinskom ostvaraju staroga hrvatskoga jezika. M. Laginja (1873: 120) ističe da ZGK sadrži »mnogo blago domaćega jezika«, ali i da je »prepleten tuđim riečima, većinom talijanskim« (1873: 121). Iscrpnije su se njime bavili A. Šepić u svojoj poznatoj raspravi *Jezik hrvatskih općinskih statuta istarskih i primorskih* iz 1953. te B. Kuzmić u svojim sintetskim radovima o jeziku pravnih tekstova (2009, 2011). U svim se trima raspravama detaljno analizira fonološka i morfološka razina te se donose napomene o sintaksi i leksiku, a svi su suglasni da je ZGK, kao i ostali zakoni i statuti na sjevernom Hrvatskom primorju, pisan onodobnom čakavštinom, što je u suglasju s općom situacijom i uvjetovanošću jezičnoga probira žanrom teksta (Damjanović 2008: 12).

S obzirom na to da su najstariji kapituli ZGK-a zapisani 1400. godine, a sigurno su postojali i prije jer je ovo zbirka običajnoga prava, a ostali su kapituli naknadno dopisivani, u razdoblju između 1546. i 1652. godine, iz ovoga je dokumenta moguće dobiti podatke o onodobnom kastavskom govoru.⁸ Ekscerpirani će se podatci usporediti sa suvremenim spoznajama o govoru Kastva, iz dostupne

⁷ Analiza grafije hrvatskoga prijepisa mogla bi u tom određenju pomoći, no ona je predmetom samostalne analize i ovdje se u nju nećemo upuštati.

⁸ Vidi bilješku 11.

literature⁹ i vlastitih terenskih istraživanja. Kao rezultat te analize dobit će se slika dvaju kronolekata¹⁰ jednoga govora, a iz usporedbe dvaju kronolekata moći će se utvrditi kronologija razvoja pojedinih značajki u kastavskom govoru u vremenskoj dimenziji, što i jest primaran cilj ovoga rada. Rad je pisan u okvirima metodologije povijesne dijalektologije, a u konačnici će pridonijeti stvaranju preciznije slike o razvoju hrvatskoga jezika kao sustava. Pritom valja istaknuti da je ZGK pisani tekst čiji jezik, neovisno o činjenici da je pisan onodobnom čakavštinom, nije identičan govornome,¹¹ što će se posebno napominjati u raspravi. Primjeri koji se navode u ovoj studiji preuzeti su iz Margetićeva prijepisa (1994), a uz svaki je primjer naveden broj kapitula u kojem je potvrđen. Ako je primjer potvrđen u više kapitula, navode se svi. Neke su pojavnice vrlo rijetke pa su navedene sve, a ondje gdje ih ima više, navedene su po načelu reprezentativnosti, tako da su zabilježeni svi oblici s po nekoliko različitih pojava.

Podudarnosti i divergencije među dvama kronolektima utvrdit će se na temelju odabranih jezičnih varijabli. Taj je metodološki koncept preuzet iz povijesne sociolingvistike i posve je primjeren povijesnoj dijalektologiji. Jezična se varijabla u suvremenim istraživanjima tumači kao »zbroj najmanje dviju varijanata koje mogu biti upotrijebljene alternativno, a varijacija je izazvana ili unutarjezičnim faktorima, ili vanjskim faktorima« (Schubert 2016: 9), s time da će se u ovom istraživanju promatrati varijante u dijakronijskoj dimenziji, u dvama kronolektima kastavskoga idioma. Izdvojeno je 18 varijabli na fonološkoj i morfološkoj razini koje su zadovoljavale temeljni uvjet metodološke opravdanosti po načelima reprezentativnosti, demonstrativnosti i relevantnosti, tj. odabrane su da pokažu one jezične promjene koje su se odvijale u tom razdoblju jezične povijesti.

⁹ Primaran izvor podataka je knjiga S. Grbca *Slovnica kastavskega govora* (2021), zbog iscrpnosti podataka, ali će se podatci, prema potrebi, ekscerpirati i iz ostalih studija.

¹⁰ Termin *kronolekt* relativno je nov u lingvistici i prvi ga je predložio D. Gold (1981: 52). Zbog njegove su ga funkcionalnosti i usklađenosti sa sličnim semantički povezanim idiomima poput idiolekt, dijalekt, sociolekt i geolekt mnogi prihvatili (Frellesvig 1996: 108; Adamson 1998: 141; Hasan 2004: 35). U južnoslavenskim jezicima rabi ga M. Šekli (2015), a u hrvatskoj lingvistici, koliko nam je poznato, nije bio korišten.

Definira se kao dijalektni varijetet određen vremenskim razdobljem odnosno predstavlja jedan, vremenski određen segment u povijesti nekoga dijalektnoga idioma. Povijest nekoga dijalektnoga idioma tvori zbir pojedinačnih kronolekata toga idioma.

¹¹ O prednostima i nedostacima ekscerpiranja podataka u starijim jezičnim stanjima iz pisanih izvora vidjeti u Frellesvig 1996; Lukežić 2005.

3. Analiza jezičnih varijabli

3.1. Refleks jata

Govor Kastva pripada ekavskom dijalektu čakavskoga narječja u kojem je zamjena jata vokalom *e* konzekventna i ne ovisi o drugim parametrima (Vranić 2005; Grbac 2021). Prema S. Vranić (2005: 142, 161) najmanji je broj ikavizama potvrđen upravo u sjeveroistočnim istarskim govorima kojima pripada i govor Kastva. Budući da je riječ o pisanom tekstu, nije isključeno da su u glagoljskom izvorniku bilježeni primjeri s jatom te da ih je nepoznati prepisivač reflektirao, ali za tu tvrdnju nema dokaza, dok se ne bi pronašao tekst izvornika.¹² U tekstu ZGK-a također prevladavaju primjeri s ekavskim refleksom, jednako u leksičkim morfemima: *leto* 1, *ponedelka* 4, *posekal* 9, *potreba* 9, *hlebac* 28, *prez sveta* 29, *človek* 31 i dr., kao i u gramatičkim morfemima D jd. im. ž. r. i osobnih zamjenica: *h pravde* 32, *k sebe* 32; u L jd. imenica svih triju rodova: *po zakone* 32, *va samnje* 26, *u pećnice* 7, *na kuntrade* 12, *u malinice* 13; u L mn. pridjevsko-zamjeničke deklinacije: *poštovaneh* 63, u I mn. zamjenica: *s temi* 43 i u priloga *vane* 17; u komparativima *starei* 31, D mn. *vsim starejim* 42.

Broj primjera s ikavskim refleksom jata znatno je manji, ali se i oni potvrđuju u različitim kategorijama: u leksičkim morfemima: *nedilju* 1, *vrmena* 9, *rič* 26, *riči* 31, *u potribah* 54, *potriba* 57, *nima* 4, *uvik* 66; te u gramatičkim morfemima: L jd. imenica: *na toverni* 3; I mn. *s timi* 47 i G, L mn. pridjevsko-zamjeničke deklinacije: *poštovanih* 58, *stareih* 39, *tih dvih* 42, *tih* 45, 46; D mn. *tim* 46; I mn. *timi* 47. Broj primjera s ikavskim refleksom jata veći je u kategoriji gramatičkih morfema, ali je zamjetna i znatno veća njegova frekventnost u kapitulima koji dolaze poslije 25 najstarijih, jezgrenih. S obzirom na nesustavnost i sporadičnost ikavizama, vjerojatnije je da su oni rezultat književnoga naslojavanja nego konkretne onodobne govorne situacije.

Zaključno se može reći da je tekst ZGK-a pretežito ekavski s tek pokojim ikavskim refleksom te je, u usporedbi sa suvremenim kastavskim govorom, riječ o stabilnoj varijabli.

3.2. Slogotvorni *l*

Od primjera sa slogotvornim *l* potvrđeni su oblici pridjeva *dužan* (*dužni* 62, *dužne* 63) koji uvijek imaju refleksi *u* te imenice sa značenjem *puk* koji dolaze s *u*-refleksom: *pućane* 47, *pućan* 63, i starijim, prijelaznim *ul*-refleksom: *pulka* 47 i *pulćane* 64. U suvremenom je kastavskom govoru slogotvorno *l* prešlo u *u*.

¹² Refleksacija je jata u hrvatskom jeziku po I. Lukežić (2012: 145) i J. Liscu (2003: 18) završila u 13. stoljeću dok R. Matasović (2008: 172) tu granicu pomiče u sredinu 14. stoljeća. Međutim, ZGK je pisani tekst, a u njima se nerijetko bilježi stanje različito od govornoga.

Supostojanje različitih oblika u srednjovjekovnom kronolektu može upućivati na činjenicu da u tom razdoblju refleksacija slogotvornoga *l* nije još posve dovršena. Proces refleksacije je, prema R. Matasoviću (2008: 172), započeo sredinom 13. stoljeća. Kako je refleks *ul* rijedak i u pravnim tekstovima (Kuzmić 2009: 415), jednako kao u liturgijskim hrvatskoglagoljskim tekstovima (HCJ 2014: 69), vjerojatno će biti da je A. Šepić bio u pravu kada je napisao: »Sumnjam da je ovako u Kastvu narod ikada govorio. To mora da je tek kompromisni oblik«, dodajemo mi – uvjetovan stilističkim razlozima jer se potvrđuje samo u leksemu *plt* koji je crkvenoslavenizam (Damjanović 2014: 148). Stoga primjere s refleksom *ul* smatramo knjiškim naslojavanjem, a ovu varijablu stabilnom.

3.3. Slogotvorni *r*

Slogotvorni se *r* u prijepisu Margetića sustavno bilježi sekvencijom *er*: *najpervo* 1, *pervog* 5, *deržani* 21, *teržni* 25, *v peržune* 31, *perve* 32, *deržano* 35, *zverhu* 38, *deržati* 43, *smerti* 43, *u peržune* 43, *pervoga* 47, *napervo* 51, *odertoga* 52, *verh toga* 58, *uderžal* 59, *vert* 61, *unapervo* 64, *overšiti* 66. Samo je jedan primjer s *r*: *držat* 8, ali u ostalim pojavnicama s istim korijenom sustavno dolazi *er*: *deržani* 21, *deržano* 35, *deržati* 43, *uderžal* 59. Brojne su rasprave o statusu sekvencije *er*, ali se ovdje neće ulaziti u tu raspravu. Međutim, s obzirom na to da je u literaturi utvrđena određena disproporcija pa se *r* najčešće bilježi u starijim glagoljskim tekstovima, a *er/ar* u latiničkima (Kuzmić 2009: 415), neovisno o tome je li latinički izvornik (kako je u *Trsatskom zakonu*) ili je riječ o latiničkom prijepisu, kakav je ovdje istraživani ZGK, mišljenja smo da je sustavni *er* u ZGK-u intervencija prepisivača prema uzusu pisanja latinicom koncem 17. ili početkom 18. stoljeća.

U suvremenom kastavskom govoru slogotvorni *r* dolazi bez popratnoga vokala (Grbac 2021: 37).

3.4. Fonem *l*

Suvremeni kastavski govor nema *l* u svom inventaru (Grbac 2021: 37, 39), a u Margetićevu su prijepisu ZGK-a potvrđeni primjeri s njime: *Kraljev* 2, *nedilju* 3, *Miholje* 5, 33, *podeljene* 44, *zgulja* 4, *hljibov* 27, *ponedeljak* 42, *podeljene* 44. Potvrđeni su, ali rjeđe i primjeri s depalatalizacijom: *ponedelka* 5 i *Cerlenca* 63 (alternira s *Čerljenac* 66), ali nije isključivo da je u njima preuzeta praksa bilježenja iz glagoljskoga izvornika, u kojem se glas *l* bilježio grafemom *l*. Neovisno o tome, zabilježeni zapisi potvrđuju da je u kastavskom govoru 15. st. fonem *l* bio činjenicom suglasničkoga inventara te da je naknadno reduciran.

3.5. Zamjena dočelnoga -m s -n

Danas je zamjena dočelnoga -m s -n sustavna u svim očekivanim kategorijama (Grbac 2021: 50) dok je u Margetićevu zapisu sustavno -m: *osam* 1, *stareim* 2, *po čem* 3, *pred sobom* 18, *na svojem* 19, *pazačem* 25, *sudcem* 26, *stražcem* 27, *s križem* 28, *tem* 28, *češčjanom* 28, *po rečenom* 32, *ferbežaron*¹³ 32, *gospodinom* 32, *kapitanom* 32, *mesopustom* 33, *ordinanim* 34, 65 *pravdam* 34, *termenom* 34, *redovnikom* 41, *našem* 43, *mužem* 47, *kastavskom* 58, *namestnikom* 63, *mobiliim* 66. Ta je zamjena dakle provedena u kasnijim razdobljima, što potvrđuju i drugi tekstovi (Kuzmić 2009: 421; Lukežić 1996: 324 i dr.).

3.6. Promjene konsonantskih skupina

U čakavskom su narječju potvrđeni primjeri s promjenama i redukcijom konsonanata koji se dovode u vezu sa slabljenjem napetosti šumnika (Moguš 1977: 86; Lukežić 2018). U suvremenom se kastavskom govoru sustavno potvrđuju i redukcije i promjene konsonanata: *jěšmĭk*, *Ŭška*, *măška* G jd.; *jenà*, *grăškĭ*, *gospòškĭ*, *hrvâškĭ* i dr. (Grbac 2021: 46). U ZGK-u sustavno su potvrđeni primjeri s redukcijom (*kmesko* 3, *gosposko* 3, *prestavljaju* 32, *graskeh* 43, *na Voloskom* 53, *gosposko* 55, *grasko* 55) pa je riječ o stabilnoj varijabli. Međutim, u ZGK-u nema primjera sa zamjenom koje su u suvremenom kronolektu česte. Iznimka je samo pridjev *kmeško* 3 koji bi, da je riječ o redukciji, glasio *kmesko*. Ovaj oblik upućuje na polazišni pridjev *kmeče/kmečko* u kojem se afrikata *č* zamjenjuje glasom *š*, kao u danas ovjerenim primjerima tipa *maška*, *Uška* (Grbac 2021: 46). Ova varijabla upućuje na to da su promjena i redukcija konsonanata u vezi sa slabljenjem napetosti šumnika dvije zasebne promjene provedene u različitim stadijima jezičnoga razvoja.

3.7. Ostvaraji skupine *všs-* u zamjenica i priloga

U Margetićevu prijepisu ZGK-a prevladava ostvaraj *vs-* u zamjenica: *vsako* 1, 2, 35, 37, 40, 64, *vsaka* 1, *vse* 3, *vsake* 8, *vsakoga* 9, 39, 57, *vsaki* 25, 34, 36, 38, 41, 49, 55, 66, *vsi* 30, 31, 32, *vsaku* 35, 37, *vsim* 42, *vsem* 43, *vsakomu* 47, 51. Noviji je ostvaraj potvrđen samo sedam puta u zamjenica: *sakoga* 2, 10, 43 (3x), *saki* 27, *sake* 66.

U suvremenom kastavskom govoru potvrđeni su samo oblici s inicijalnim *s-* (*sakoga*, *sakomu*, *sakako*, *odsakuda*) (Grbac 2021: 83) pa je riječ o nestabilnoj izoglosi, a inovacija se počela razvijati tijekom 15. ili u drugoj polovici 14. stoljeća.

¹³ U prijepisu L. Margetića (2007: 63) omaškom piše *ferbežaron*, ali je iz priloženoga faksimila jasno da piše *ferbežarom*.

3.8. Status prijedloga i prefiksa *iz/iz-* i *s/s-*

U suvremenom kastavskom govoru, kao i u drugim sjevernočakavskim govorima, izjednačili su se prijedlozi i prefiksi *iz* i *s*, kao prijedlozi i kao prefiksi: *iz: izdahnuti : zdahnūt, ispeći : spěć* (Grbac 2021: 43). I u ZGK-u prevladava ujednačeni oblik *z: zgublja* 4, 46, *zvani* 61; *z čim* 58. Potvrđen je i oblik *zibere* 57, a samo dvaput i prefiks *iz-*: *izručī* 46, *izabrati* 47.

Riječ je dakle o stabilnoj varijabli.

3.9. Dvojina

U ZGK-u sustavno je očuvana dvojina i to ne samo u deklinaciji već i u sročnosti sintagmi tvorenih s pridjevom ili zamjenicom i imenicom te među subjektom i predikatom: *budeta* 70, dva suca od leta *imata* 32, 44, *imata* oblast 36, 39, 40, *tima sucema* 38, 45, 46, *imata* ta dva suca 54, dva suca *davata* 57, *imata* oblast 57, ka *budeta* učinena ili ordinana, *imata* i *jesta* 63; *tema sudcema* 51, ali i *trim mužem* 47.

U suvremenom kastavskom govoru, i u hrvatskom jeziku kao cjelini¹⁴ dvojina nije očuvana. Analiza potvrđuje da je dvojina u srednjovjekovnom kastavskom kronolektu bila sustavna, ali ne treba isključiti ni mogućnost da pisar izvornika koristi dvojину kao znak pismenosti i da se u tom segmentu pismeni diskurs razlikuje od usmenoga.

3.10. Lokativ jednine imenica muškoga i srednjega roda

U ZGK-u u većini oblika prevladava nastavak *-e* u imenica muškoga roda: va *samnje* 26, po *zakone* 32, po *gospodine kapitane* 32, u *grade* 37, u *konfine* 43, u *peržune* 43, u *grade* 43, po *zakone* 44, u *Kastve* 49, po *dvornike* 49, po *zakone* 52, va *statute* 58, na *Preluke* 53, po *suce* 65; i u imenica srednjega roda: na *pristanišće* 14, na *gubne* 15, u *meste* 32, po *meste* 43. Rijetko su zabilježeni i primjeri s nastavkom *-u* preuzetim iz *u*-deklinacije: po *delu* 49, po *zakonu* 51, u *Kastvu* 66, u *gradu* 6, 18, 64, po *satniku* 37, po *običaju* 52; va *kostanjevu* 49, v *kostanjevu* 50. Od ukupno 65 primjera L jd. m. r. samo ih je 14 s nastavkom *-u*, a od 8 imenica srednjega roda samo dvije. U suvremenom kastavskom govoru

¹⁴ Prema I. Lukežić (2015: 22) proces gubljenja dvojine započeo je u organskim idiomima u mlađem starohrvatskom podrazdoblju koje je trajalo od početka 12. do konca 14. stoljeća, ali je to bio dugotrajan proces koji je definitivno okončan tek koncem 17. stoljeća kada je »u imeničkoj promjeni u svim hrvatskim narječjima iščeznula kao zasebna gramatička kategorija« (2015: 22). »U staroj čakavskoj pismenosti ili jeziku stare čakavske književnosti (...) dvojinjski i množinski oblici prezenta supostojе od 14. do 17. stoljeća, a množina postaje dominantnim gramatičkim brojem od 16. stoljeća« (Kuzmić i Kuzmić 2015: 44). Isto su B. Kuzmić i M. Šimudvarac (2015) potvrdili i na korpusu čakavskih pravnih tekstova.

nastavak je *-e* (Grbac 2021: 62–68). R. Matasović pojavu nastavka *-u* postavlja u 9. stoljeće (2008: 304). S obzirom na sporadičnost toga nastavka u tekstu iz 15. stoljeća, vjerojatnije će biti da je ipak riječ o mlađoj izoglosi, makar na sjevernom jadranskom području.

3.11. Status palatalne i nepalatalne deklinacije imenica ženskoga roda

U ZGK-u još su uvijek dobro polarizirane imenice ženskoga roda s obzirom na status dočetnoga konsonanta osnove. U G jd. sve imenice s palatalnim dočetkom imaju nastavak *-e* (*lekarie* 9, *Marie* 21, *device* 22, *instancie* 32, *Bogorodice* 40, *straže* 42, 55, 60, 63, 64, *mere* 37, 43, 50, *suše* 43, *kapitanie* 58, 63, 66, *akuže* 57, *plaće* 57, 64, *zemlje* 62, *Austrie* 63, 65, *štivre* 63, *angarie* 63). U imenica kojima osnova završava nepalatalom pretežu oblici s nastavkom *-i* (*pravdi* 4, *Jelenini* 5, *peni* 38, 51, 57, 65, *Margareti* 41, *četi* 47, *peni* 51, *živini* 52, *toverni* 57, *Jeleni* 61, *strani* 63, *štimi* 65), ali su potvrđeni i oblici s nastavkom *-e* (*desetine* 2, *živine* 54, *škode* 46, *pravde* 51, *dobe* 65). Noviji je nastavak češće potvrđen u nejezgrenim kapitulima (onima koji dolaze nakon 25.). Samo su dvije potvrde N mn. (*mere* 37, *angarie* 63). U A mn. brojnije su potvrde imenica s palatalnim dočetkom koje imaju nastavak *-e* (*sentencie* 32, *pušće* 40, *angarie* 63, *dacie* 63, *straže* 64), a od imenica kojima osnova završava nepalatalom većina ima nastavak *-i* (*tatbini* 17, *peni* 34, *ribi* 53), a samo jedna *-e* (*štine* 63).

U suvremenom kastavskom kronolektu očuvana je opreka po palatalnosti među deklinacijama, ali ne više onako sustavno kako je to bilo pa se po palatalnoj deklinaciji sklanjaju samo one imenice kojima osnova završava *s j* ili *c*, a imenice kojima osnova završava ostalim palatalima, priklonile su se nepalatalnoj deklinaciji (Grbac 2021: 69).

Da je prevladala nepalatalna deklinacija, potvrđuje i L jd. i mn. muškoga i srednjega roda u kojima je danas *-e*¹⁵ ili *-eh* (Grbac 2021: 62–67), neovisno o dočetku osnove. Ista je tendencija potvrđena i u ZGK-u pa su uz oblike: na *kontrade* 12, u *konobe* 30, na *pravde* 33, 35, 43 i dr., L mn. *mesteh* 64, potvrđeni i oblici: u *pećnice* 7, v *kovačie* 7, u *malinice* 13, u *hiže* 59, u *lože* 40, 61, va *Opatie* 42, 57, u *kuće* 58 i dr. te L mn. o *križeh* 55. Naprotiv, u svim potvrđenim oblicima D mn. m. i s. r. polarizacija je sustavno očuvana (*sucem* 18, *sudcem* 20, 26, 45, 46, 65, *stražcem* 27, *mužem* 47, *češćjanom* 28, *termenom* 34, *redovnikom* 41, *svetnikom* 41, *kmetom* 44, *bekarom* 52, 65).

Tendencija ujednačavanja na nepalatalnu deklinaciju započela je dakle već u 15. stoljeću i do danas nije posve dovršena.

¹⁵ Ovaj je nastavak ekavski odraz *-ě* iz nepalatalne deklinacije. U palatalnoj je deklinaciji bio nastavak *-i*.

3.12. Instrumental jednine glavne deklinacije ženskoga roda

U ZGK-u samo su četiri potvrde I jd. glavne deklinacije ž. r. i to: s *pravdu* 32, 33, pred *crikvu* 47 i pod *crekvu* 61 i u svima je nastavak *-u* nastao starom kontrakcijom. U suvremenom je kastavskom govoru (Grbac 2021: 69–71) nastavak *-un* dobiven kontaminacijom s nastavkom muškoga i srednjega roda.¹⁶ U instrumentalu osobnih zamjenica je novi nastavak *-om*: meju *sobom* 1, pred *sobom* 18.

3.13. Genitiv množine imenica

Tri su nastavka u G mn. imenica m. r. u ZGK-u. Najfrekventniji je nulti: *janjac* 2, *kozlić* 2, *dan* 25, *desećjan* 55, *sudac* 43, 49, 52, 58, 63, *župan* 58, *pučan* 63, *kmet* 64, slijedi nastavak *-i*: *soldini* 43, 47, 52, *konji* 46, *kmeti* 57, *starešini* 54, *svetniki* 58, i samo jedna potvrda nastavka *-ov*: *hljibov* 27.

Suvremeni kastavski govor najčešće ima nulti morfem u G mn. imenica muškoga roda, ali je čest i *-i*, posebno kada osnova završava slijedom od dvaju konsonanata koji se ne razbijaju nepostojanim *a* (Grbac 2021: 62–64). Nastavak *-ov* nije potvrđen.

Od imenica srednjega roda u ZGK-u samo je potvrda imenice *vrat* 43 koja je pluralia tantum, a u suvremenom kastavskom govoru imenica ima isti oblik (Grbac 2021: 121).

U imenica ženskoga roda u ZGK-u potvrđen je samo nulti nastavak: *marak* 1, 5, 47, *libar* 1, 3, 7, 8, 13, *rib* 53, *Mošćenic* 48, 63, a jednako je i u suvremenom kastavskom govoru, s time da je u imenica kojima osnova završava dvama konsonantima koji se ne razbijaju nepostojanim *a* moguć i nastavak *-i* (Grbac 2021: 69–71).

S obzirom na podudarne rezultate u obama kronolektima, riječ je o stabilnoj varijabli, s izuzećem nastavka *-ov* u imenica muškoga roda koji danas više nije očuvan.

3.14. Dativ, lokativ i instrumental množine imenica svih triju rodova

U ZGK-u su potvrđeni sljedeći nastavci triju množinskih padeža: D mn. m. r.¹⁷ *-om/-em*: *redovnikom* 41, *kmetom* 64; L mn. m. i s. r. *-eh*: *o križeh* 55, na *mesteh*, ali i na *vratih* 55; I mn. m. i s. r. *-i*: pred *sudci* 46, s *muži* 47, s *blagi* 47; D mn. ž. r. *-am*: k *stvaram*¹⁸ 64; L mn. ž. r. *-ah*: u *potribah* 54; I mn. ž. r. *-ami*: s *pčelami* 16, s *pašami* 47.

¹⁶ Prijepis F. Račkoga ima više kapitula no što su ovdje analizirani, i u 71. kapitulu, nastalom 1613. godine ili kasnije, stoji noviji ostvaraj *silnom rukom*.

¹⁷ U tekstu nema potvrda za D mn. imenica srednjega roda.

¹⁸ Imenica *stvar* se deklinira po *i*-deklinaciji, ali u D mn. preuzima nastavak glavne deklinacije.

Potpuno se isti nastavci potvrđuju i u suvremenom kastavskom govoru (Grbac 2021: 62–71) pa je riječ o stabilnoj varijabli.

3.15. Imperfekt i aorist

U ZGK-u rijetke su potvrde aorista i imperfekta¹⁹ (*odlučiše* 3. l. mn. 64; *odgovaraše* 3. l. jd. 58, *biše* 3. l. jd. 58) iako je riječ o pisanu tekstu čija se stiliziranost često ističe upravo uporabom tih dvaju oblika, što je u opreci prema pretežitosti perfekta i pluskvamperfekta za izricanje prošlosti u govornom diskursu. U suvremenom kastavskom govoru nema aorista i imperfekta, ali je oblik imperfekta očuvan u petrificiranim sintagmama tipa *ne beše ti poč delat* (Šepić 1953: 36; Grbac 2021: 90).

3.16. Oblici nepalatalne i palatalne pridjevsko-zamjeničke deklinacije

U suvremenom je kastavskom govoru došlo do ujednačavanja palatalne i nepalatalne deklinacije na palatalni tip (*lepega, dobremu, tega, onega, onemu, kega, kemu*) (Grbac 2022: 77). U ZGK-u dobro je očuvana polarizacija među deklinacijama pa će određeni pridjevi i neosobne zamjenice kojima osnova završava nepalatalom imati vokal *o* u gramatičkom morfemu (*koga* 40, *komu* 10, *toga* 18, 29, 32, 43, *tomu* 40, *vsakoga* 39, 42, *nijednoga* 22, *jednoga* 25 / *jednog* 42, *drugoga* 38, *tretoga* 52; *staroga* 35, *ovčarskoga* 42, *osujenomu* 43, *odertoga* 52, *svetoga* 57, *naučenoga* 63, *otajnoga* 63, *presvetloga* 63). U oblicima s palatalom na dočetu osnove bit će nastavci s vokalom *e* (*dvojega* 30, *domaćega* 43, *najmlajemu* 45, *našega* 63). Potvrđene su samo dvije iznimke, *dobrega* i *njegovemu*, obje u 47. kapitulu, pa one daju naslutiti da je u 15. stoljeću polako započela ta promjena koja će se intenzivirati kroz stoljeća. S obzirom na to da su zadnji kapituli datirani u polovicu 16. stoljeća i u njima je starije stanje, možemo pretpostaviti kako je ujednačavanje pojava datirana od 17. stoljeća naovamo.²⁰

¹⁹ Kapituli su, osobito oni prvi, nerijetko strukturirani po modelu subjektivnih rečenica s predikatom u kondicionalu *ki bi udril/posekal/kral* i dr. (usp. kapitule 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11 i dr.). Oblik glagola *bi* može se tumačiti kao aorist glagola *biti* ili kao specifičan, čakavski oblik za tvorbu kondicionala. Je li riječ o jednom ili o drugom, moglo bi se dokazati drugim oblicima paradigme, koji ovdje nisu potvrđeni. Budući da je čakavski oblik tvorbe kondicionala potvrđen i u liturgijskim hrvatskim crkvenoslavenskim tekstovima (usp. HCJ 2014: 259), u kojima je čakavština „tanji” sloj, vjerojatno je da će u čakavskim pravnim tekstovima zapisano stanje biti bliže govornome pa se radije priklanjamo stavu da je ovdje riječ o čakavskim oblicima za tvorbu kondicionala, a ne o aoristnim.

²⁰ U prilog tome ide i činjenica da su u kapitulima napisanim nakon 1611. godine, onima kojih nema u Margetićevu prijepisu ZGK-a, česte potvrde oblika pridjevsko-zamjeničke deklinacije ujednačene na palatalnu paradigmu (usp. *ovega* 67, 71, *onega* 71 uz *ovoga* 68, *onoga* 67, *ovomu* 68).

N jd. s. r. povratno-posvojne zamjenice u suvremenom kastavskom govoru glasi *svojo* (Grbac 2021: 79), tj. došlo je do unifikacije nastavka *-o* iz nepalatalne deklinacije. U ZGK-u zabilježena je samo *svoje* 23 pa je i to kasnija inovacija.

3.17. Refleksi prijedloga *vъ*

U tekstu ZGK-a supostoje prijedlozi *va/v* i *u*, uz pretežitost prijedloga *u*. Uz imenice muškoga roda 21 je potvrda prijedloga *u* u lokativu (*u* gradu 6, 18, 64, *u* grade 35, 37, 43, 47, 58, *u* konfine 43, 49, *u* peržune 43, 58, *u* termene 47, *u* Kastve 49, 50, 58, 65, *u* Kastvu 66, *u* Tominjane 55, *u* konfine 57, *u* kapitule 64) i 16 uz imenicu u akuzativu (*u* grad 25, *u* dan 32, 49, *u* ponedjeljak 42, *u* komun 45, 64, *u* Kastav 48, 51, 60, *u* zarok 51, *u* mesto 5, *u* konfin 54, *u* dan 49, *u* Veprinac 56, *u* Grobnik 56, *u* zarok 51). Prijedlog *va/v* dolazi 16 puta uz imenice u lokativu (*va* dne 17, 43, 55, *va* samn'je 27, *v* peržune 31, *v* konfine 37, *va* grade 39, 59, *v* grade 43, 47, *va* konfine 54, *va* štatute 58, *v* Kastvu 58, *va* Kastve 59, *v* Kastve 61, 63) i 7 puta uz imenice u akuzativu (*v* borg 25, *v* komun 38, *v* peržun 43, *v* Kastav 62, *v* dan 63, 64, 66). Razlika je uz imenice ženskoga roda još veća pa ima 14 prijedloga *u* uz imenice u lokativu (*u* bačve 3, *u* pećnice 7, *u* malinice 13, *u* noći 21, *u* konobe 30, *u* hiše 30, *u* pravde 33, *u* deželi 34, *u* peze 37, *u* lože 40, 61, *u* kuće 58, *u* hiže 59) i 4 uz imenice u akuzativu (*u* penu 38, *u* kapitanu 48, *u* Reku 56, *u* deželu 63) i samo 5 prijedloga *va/v* uz lokativ (*v* kovačie 7, *va* Opatie 42, 57, *v* hiše 66, *va* Oštrie 48) i 4 uz akuzativ (*va* valputiu 1, 47, *v* nedilju 3, *v* oblast 45). Uz četiri imenice srednjega roda dolazi jednom prijedlog *u* (*u* meste 32) i dvaput *va/v* (*va* kostanjvu 49, *v* kostanjvu 50) dok uz akuzativ dolazi samo prijedlog *va* (*va* vrime 33, 34, 35, 43, 63). Prijedlog je *u* najčešći uz imenicu *grad* i toponime *Kastav* i *Tominjane*, s time da u ZGK-u, kao i u suvremenom kastavskom govoru, imenica *grad* nije opća imenica jer se odnosi samo na grad Kastav (Grbac 2021: 19). Uz imenice ženskoga roda nema te pravilnosti. Prijedlog *u* obično se povezuje uz štokavštinu iako karakterizira i južnije čakavske govore i u čakavskom se obično smatra inovacijom. Neobična je stoga brojnost inovativnije inačice prijedloga *u* srednjovjekovnom kronolektu i njegov potpuni nedostatak u suvremenom. Kako je prijedlog *va/v* gotovo sustavan u svim zakonima/statutima koji su u približno isto vrijeme nastajali na Kvarneru (iako u svakome od njih uvijek ima i potvrda prijedloga *u*) (Šepić 1953: 17), a sustavan je i u suvremenom kronolektu, mišljenja smo da je on posljedica ortografskoga uzusa latiničkih tekstova konca 17. i početka 18. stoljeća.

3.18. Infinitivi

U suvremenom su kastavskom govoru svi infinitivi apokopirani (Grbac 2021: 86), dok su u tekstu ZGK-a najvećma neapokopirani (*imeti* 22, 66, *prodati* 25,

toverniti 30, *činiti* 32, 37, 57, 63, *vzeti* 33, *biti* 32 i dr.). Naime, od ukupno 158 potvrđenih infinitiva, 51 je apokopiran (*prodavat* 3, *platit* 3, 31, *kupovat* 22, *prekupit* 25, *kupit* 25, *dat* 25, 27, 28, *bit* 29, *učinit* 29, *rubat* 64, *bekarit* 65, *štimat* 65, *akomodat* 65 i dr.). Oblici glagolskoga priloga sadašnjega slijede istu tendenciju (*stojeći* 31, *imejući* 32, 45, *budući* 34, *braneći* 36, *razumejući* 58 *neimejući* 58, *ležeći* 61, *otejući* 66).

3.19. Dodatak

U tekst ZGK-a unesene su i tri značajke hrvatskoga crkvenoslavenskoga jezika, kao stilistički markeri. To su leksemi *razvi* 33 i *pročaja* 48 te oblik 3. l. mn. prezenta *budut* 53.

4. Zaključak

Od 18 istraženih varijabli u dvama su kronolektima, srednjovjekovnom i suvremenom potpuno stabilne (najvećma su neizmijenjene u cijelom razdoblju, od srednjega vijeka do danas) sljedeće (8): ekavski refleks jata s nešto potvrda ikavskoga refleksa što može biti i posljedica književnoga naslojavanja; *u*-refleks slogotvornoga *l* s tek pokojom knjiškom realizacijom *ul*; redukcija konsonanata u konsonantskim skupinama; opreka po palatalnosti u deklinaciji imenica ženskoga roda, s time da do inovacija dolazi u suvremenom kronolektu; G mn. imenica svih triju rodova – u obama kronolektima prevladava nulti nastavak, a u srednjovjekovnom je zabilježen i nastavak *-ov* kojega danas više nema; D, L, I mn. imenica svih triju rodova – u obama su kronolektima očuvani stari, nesinkretizirani nastavci; imperfekt i aorist – u obama su kronolektima rijetki i imaju stilističku vrijednost; ujednačavanje prijedloga i prefiksa *iz/iz-* i *s/s-*.

Djelomično su stabilne (2): fonem *l* koji je bio dijelom konsonantskoga inventara u srednjovjekovnom kronolektu, ali su već onda zabilježeni i primjeri depalatalizacije; u L jd. imenica muškoga i srednjega roda u obama kronolektima prevladava nastavak *-e*, ali ima i nešto potvrda novijega nastavka *-u* koji u suvremenom kronolektu izostaje.

Nestabilne varijable su (6): zamjena dočetnoga *-m* s *-n* koja je činjenicom suvremenoga kronolekta, a u srednjovjekovnom nije potvrđena, što je znak da je ova mijena provedena u kasnijim razdobljima; ostvaraji skupine *vs-* u zamjenica i priloga – u srednjovjekovnom je kronolektu sustavna skupina *vs-*, a samo je pet puta zabilježeno inicijalno *s-* koje je sustavno u suvremenom kronolektu; dvojina je očuvana u srednjovjekovnom, dok je u suvremenom kronolektu nema; I jd. imenica glavne deklinacije ženskoga roda u srednjovjekovnom kronolektu ima nastavak *-u*, a u suvremenom *-un*; oblici nepalatalne i palatalne pridjevsko-zamjeničke deklinacije bili su činjenicom srednjovjekovnoga kronolekta dok

je u suvremenom došlo do ujednačavanja na palatalnu inačicu; infinitiv je u srednjovjekovnom kronolektu bio najvećma neapokopiran dok je u suvremenom sustavno apokopiran.

Način bilježenja slogotvornoga *r* uz popratni vokal te prijedlog *u*, posljedica su onodobnoga uzusa pisanja latiničkih tekstova i ne predstavljaju konkretnu govornu realizaciju.

Iz provedene je analize na temelju uspoređivanih varijabli moguće zaključiti kako je suvremeni kastavski govor u najvećem njihovu broju podudaran jeziku *Zakona grada Kastva*, čije su jezgrene i najbrojnije odluke nastale i prije 1400. godine. One izoglose predstavljene djelomično stabilnim ili nestabilnim varijablama izmijenit će se u kasnijim jezičnim razdobljima, nakon 16. stoljeća.

Literatura

- Adamson, Sylvia. 1998. The code as context: Language-change and (mis)interpretation. *Context in language learning and language understanding*. Ur. K. Malmkjær i J. Williams. Cambridge: Cambridge University Press, 137–168.
- Damjanović, Stjepan. 2008. *Jezik hrvatskih glagoljaša*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Damjanović, Stjepan. 2014. Bilješke o jeziku glagoljičnoga protestantskog Katekizma iz 1561. *Novi filološki prinosi*. Zagreb: Matica hrvatska, 140–159.
- Gold, David. 1981. Lect: a new productive suffix and free form. *Leuvense Bijdragen. Tijdschrift voor Germaanse filologie*, 70, Leuven, 49–52.
- Frellesvig, Bjarke. 1996. On the interpretation of written sources as evidence for the phonology of earlier stages – with special regard to the reconstruction of early Old Japanese. *Copenhagen working papers in linguistics*. Ur. Niels Reinholz Petersen. Copenhagen: Department of General and Applied Linguistics, University of Copenhagen, 97–109.
- Grbac, Smiljan. 2021. *Slovnica kastavskega govora*. Kastav: Udruga Čakavski senjali Kastav.
- Hasan, Ruqaiya. 2004. Analysing Discursive Variation. *Systemic functional linguistics and critical discourse analysis: studies in social change*. Ur. Lynne Young and Claire Harrison. London – New York: Continuum, 15–53.
- Klen, Danilo. 1968. *Statuti, urbani, notari Istre, Rijeke, Hrv. primorja i otoka*. Rijeka: Historijski arhiv Rijeka.
- Kosanović, Ozren. 2009. Prilog za bibliografiju objavljenih pravnih izvora i pravnopovijesnih studija za Istru, Kvarnersko primorje i otoke u srednjem i ranom novom vijeku. *Arhivski vjesnik*, 52, Zagreb, 129–170.
- Kuzmić, Boris. 2001. Jezik Veprinačkog zakona (1507). *Fluminensia*, 1–2, Rijeka, 1–24.
- Kuzmić, Boris. 2009. Jezik hrvatskih srednjovjekovnih pravnih spomenika. *Povijest hrvatskoga jezika* 1. Ur. Stjepan Damjanović. Zagreb: Croatica, 405–453.
- Kuzmić, Boris. 2011. Jezik hrvatskih pravnih tekstova. *Povijest hrvatskoga jezika* 2. Ur. Radoslav Katičić, Josip Lisac. Zagreb: Croatica, 323–385.
- Kuzmić, Boris; Kuzmić, Martina. 2015. *Povijesna morfologija hrvatskoga jezika*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Kuzmić, Boris; Šimudvarac, Mario. 2015. Vezana dvojina u čakavskim pravnim tekstovima od 13. do 18. stoljeća. *Croatica et Slavica Iadertina*, 11, Zadar, 37–55.
- Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

- Lukežić, Iva. 1996. Hrvatski jezik u grobničkim urbarima iz 1610.-1612. i iz 1726. *Grobnički zbornik*. Ur. Josip Silić. Rijeka: Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine, 319–330.
- Lukežić, Iva. 2005. Jezik grobničke brašćinske knjige (16. i 17. stoljeće) kao dijalektološki predložak. *Drugi Hercigonjin zbornik*. Ur. Stjepan Damjanović. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 223–246.
- Lukežić, Iva. 2012. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija*. Zagreb – Rijeka – Čavle: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskoga sabora Grobnišćine.
- Lukežić, Iva. 2015. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 2. Morfologija*. Zagreb – Rijeka – Čavle: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskoga sabora Grobnišćine.
- Lukežić, Iva. 2018. Promjene šumnika na dočetu zatvorena sloga u čakavskom narječju. *Od fonologije do leksikologije*. Ur. Diana Stolac. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, 161–184.
- Margetić, Lujo. 1994. Kastavski zakon na njemačkom jeziku (XVIII. stoljeće). *Vjesnik Povijesnog arhiva u Rijeci*, XXXV–XXXVI, Rijeka, 21–41. (prepisak u: *Zbornik Kastavštine*, 8, 2000., 259–281.).
- Margetić, Lujo. 2007. *Srednjovjekovni zakoni i opći akti na Kvarneru. Knjiga druga – Veprinac, Kastav, Trsat*. Rijeka: Adamić – Zavod za kaznene znanosti Mošćenice Pravnog fakulteta u Rijeci.
- Matasović, Ranko. 2008. *Poredbenopovijesna gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Mihaljević, Milan i dr. 2014. *Hrvatski crkvenoslavenski jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada – Staroslavenski institut.
- Moguš, Milan. 1977. *Čakavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Munić, Darinko. 1982. *Arhivska građa fonda »Isusovački samostani-Rijeka« u Arhivu Hrvatske u Zagrebu*. *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, 25, Rijeka – Pazin, 435–442.
- Munić, Darinko. 1986. *Kastav u srednjem vijeku*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
- Munić, Darinko. 2000. Šesto godina *Zakona Grada Kastva od Letta 1400*. *Zbornik Kastavštine*, 8, V–X.
- Nagy, Josip. 1978. Bečki spisi o Kastavskom statutu. *Filologija*, 8, Zagreb, 233–241.
- Schubert, Bojana. 2016. *U suton kajkavskoga književnog jezika*. Zagreb: Srednja Europa.
- Šekli, Matej. 2015. Semantic fields of German loanwords in Slovenian. *Jezikoslovni zapiski*, 21(2), Ljubljana, 31–44.

- Šepić, Ante. 1953. Jezik hrvatskih općinskih statuta istarskih i primorskih. Prilog historičkoj gramatici hrvatskog jezika. *Rad JAZU*, 295, Zagreb, 5–40.
- Vladimirski-Budanov, M. F. 1881. Владимирский-Буданов, Михаил Флегонтович 1881. Неизданные законы юго-западных славян. Законник города Каствы и закон общины Вепринской. *Журнал Министерства народного просвещения*, 213, 93–124.
- Vranić, Silvana. 2005. *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci.

On the local dialect of Kastav in the 15th century (Contribution to the study of the development of local dialect of Kastav)

Summary

The Law of the City of Kastav (Kastav Statute) is a legal text written in the vernacular and containing, just like other Croatian legal texts from the medieval and early modern periods, no (significant) elements of Croatian Church Slavonic (Damjanović 2008, Kuzmić 2009, 2011). Although they are written texts, whose features differ from spoken discourse and thus warrant a degree of methodological caution, legal texts are still an important source of information in historical dialectology (Ivić 1955/1956, Frellesvig 1996, Lukežić 2005). In this paper, which is based on the data from published scholarship and from our own field work, features of the medieval Croatian chronolekt of Kastav will be extracted from Margetić's transcription of the *Zakon grada Kastva od Leta 1400* (The Law of the City of Kastav in the Year 1400) and compared with the modern chronolekt. The analysis of selected linguistic variables will serve to determine the similarities and differences between the two chronolekts, as well as their stability, and will shed light on the direction of the linguistic development of the local dialect of Kastav, contributing to the establishment of a time frame of linguistic changes.

Ključne riječi: *Zakon grada Kastva (Kastavski statut)*, suvremeni kastavski govor, povijesna dijalektologija, kronolekt

Keywords: *The Law of the City of Kastav (Kastav Statute)*, local dialect of Kastav today, historical dialectology, chronolekt